

Somogy Megyei Múzeum
 MA-1841/85
 Néprajzi osztály

Somogy Megyei Múzeum
 MA-1841/85
 Néprajzi osztály

--	--	--	--

ŐRŐSTŐ:	LADI DÁNOS BIRN. HOMISM. SAJKÖR ?
ŐRŐSTŐS IDEJE:	1985.
FŐLDRAJZ:	SEGESD
SAJKÖR:	XVII
	LELTÁRKÖRÖS

TART:

EGY LETŰNT IDŐ ENLE -
KÉRE

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

13 lap

ÁTVEZETVE A MA-281/85-01
TÉTELE ALÓL.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Ladi János Örményi

(Honos S2.?)

"Egy botlott idő emlékére"

Pályázat 1985.

Azslav

~~LEGYŐ~~

A segesdi Széchenyi család élete egy cseléd-házaspár elbeszélésének
tükrében

adatközlő neve: Merkei József

szül. hely és idő: Segesd, 1907. november 10

lakhely: Segesd, Pálmaház u. 11. 7562

vallása: katolikus

adatközlő neve: Merkei Józsefné szül. Drerdák Rózsa

szül. hely és idő: Nagycenk, 1912. május 25.

lakhely: Segesd, Pálmaház u. 11. 7562

vallása: katolikus

- Néhány gondolatban mesélne a segesdi kastélyról ?

- A kastély 1907-re készült el. Az idősebb gróf, Széchenyi Bertalan építette.

Kőműveseket, ácsokat és egyéb munkásokat, akik egy építkezéshez kellenek, vidékről hivatott. Ezek a munkások más grófi kastélyok építésénél is dolgoztak.

A kastély 60 szobás, 100 k. h. park övezi. Butorzatának egy része a cenki kastélyból került ide. Fűtését egy hatalmas kazán látta el.

- A kastély a Széchenyiek saját tulajdona volt ?

- Nem, a segesdi kastély a nagycenkivel együtt hitbizományi tulajdonban állt. Ugyanigy a kastélyhoz tartozó gazdaság egésze is. A gróf mindennek csak haszonélvezője volt, azt meg nem károsíthatta.

- Merkei bácsi, elmondaná hogyan került a kastélyhoz ?

- Már az édesapám a gróféknál dolgozott, először mint az intéző kocsisa, aztán a felügyelő és végül mint grófi kocsis fejezte be. Helyébe bátyám lépett, s én is édesapám javaslatára kerültem a kastélyba. Jó ideig mindenesként dolgoztam, majd a fiatal gróf, Széchenyi Márton inasa lettem. Tizenhét éven át szolgáltam a Széchenyieknél, 1927 - 1944.

- És Rózsa néni ?

- Én nagycenki lány voltam és a gróféknak ott is volt birtokuk.

Egyszer, amikor Cenken jártak, szolgáló leányokat kerestek.

Jelentkeztem és felvettek. Mint szakácsnő dolgoztam, a személyzetre kellett főzöm. A gróféknak külön szakácsuk, vagy szakácsnőjük volt, akik a budapesti helyszerző iroda révén kerültek ide.

Néha ebben is segédkeznek kellett, mivel ezek a szakácsok elég sűrűn váltották egymást és így előfordult, hogy szakács nélkül maradtak a grófék.

Az idősebb grófné ugyanis nagyon precíz munkát kívánt meg, mindent dkg-ra pontosan ki kellett mérni. Becsapni nem lehetett !

- A személyzet, a cselédség többi tagja?

- Részben a Budapesten működő Helyszerző Iroda közvetítette a munkaerőt. Részben pedig jelentkezés alapján. Falubeliek nem túl sokan kértek munkát a grófnál. A Segesdiek nem szívesen jöttek és bennünket a kastélyban dolgozókat lenézték, mert szolgálók voltunk. A főkomornyik, Dekker Miklós pl. úgy került ide, hogy hirdette magát. Levelet küldött a grófnak és jelentkezését elfogadták. Előfordult olyan is, hogy a környező falvakból - Vidről, Böhönyéről - hoztak szolgálókat, ha szükséges volt.

- Hány fő jelentette a benti személyzetet?

- 13 - 15 fő.

Főkomornyik: Dekker Miklós

Az id. gróf külön inasa: Tóth József

Az ifju gróf külön inasa: Merkei József

Gondnok: Bosznai János

Az id.gróf külön titkára: Ples

A főkocsis: Merkei György

A gróf kocsisa: Horváth Imre

Asztalos: Bezzeg János

Személyzeti szakácsnő: Merkei Józsefné

Számtartó: Sillai

Főkertész: Gazda Ferenc

Virágkertész: Csuka Sándor

Rajtuk kívül még szakácsok, irodai dolgozók és egy kulcsárnő dolgoztak.

- Mennyi fizetést kaptak?

- Minden negyedévben kaptunk fizetést, ami jelentett:

18 q kemény gabonát /Buza, rozs/ 4 q árpát.

Kezdetben 30 pengő, később 60 pengő fertály pénzt. Mindezen kívül biztosítva volt az ellátásunk, valamint minden évben megjárt egy öltöny nyári és egy téli öltözék, két pár cipő. A ház mellett 400 négyszögöl földünk is volt, ahol megtermelhettük a kukoricát, a krupmit. Szérüskertnek neveztük.

Akinek jószága volt, az ahhoz mértén kaszálót is kapott.

/ A felsorolt gabonamennyiség, pénz, ruha a kastélyban dolgozó személyzet minden tagjának megjárt, tehát általános volt./

- Mennyit ért akkor az a 30 pengő?

- Ebből a pénzből feltudtuk ruházni a gyerekeinket. Biztosította megélhetésünket. Nagyobb értéke volt akkor a pénznek, mint ma!

- A kastélyról már elég sokmindent megtudtam, de milyenek voltak a Széchenyi család tagjai, kik voltak ők?

- A segesdi Széchenyi család legidősebb tagja Széchenyi Bertalan volt. Ő a Budapest-i Felsőház elnöki posztját töltötte be. Papi kézben nevelkedett. Felesége Andrássy Natália. Az idősebb gróf 1943-ban hunyt el, Budapesten ravatalozták fel.

Fia Széchenyi Márton aki második unokatestvérét, Széchenyi Dithát vette feleségül. Széchenyi Ditha a Nemzeti Bank gépirőnőjeként dolgozott, míg férjhez nem ment. Négy gyermekük született, Domonkos, Bertalan, Muszu és Szandra.

A gyerekek nagyon rendesek, illedelmesek, jóneveltek voltak.

"Azok a gyerekek kértek szinte és jelentettek."

Akármelyikük ha bejött a szobámba, nem felejtették el a kopoktatást és mindig tisztelettudóan beszéltek velem is, a szegélyzet többi tagjával is.

Gazdasági életről:

- Mely területek tartoztak az uradalomhoz?

- A kastélyhoz kiterjedt gazdaság tartozott.

Felsőbogát

Bertalan

Lepleg

Csákszeg és

Lászlómajor voltak ezek, amelyek ugyancsak hitbizományiak.

A gazdaság központját Felsőbogát jelentette, Hatalmas gépműhellyel rendelkezett.

- Milyen volt a gazdaság gépekkel való ellátottsága?

Milyen modernnek mondható a maga korában?

- Nagyon modern volt ez akkor. Gőzgépekkel, cséplőgéppel, traktorokkal dolgoztak, de természetesen az állati erőt is igénybe vették.

- Milyen gabonaféleségeket és egyéb kulturnövényeket termesztettek?

- Buzát, rozsot, árpát, kukoricát, repcét, cukorrépát, napraforgót, szöszös bükkönyt, lucernát, lőhert.

- Nagyon sok olyan növény került felsorolásra, ami az állattartással hozható kapcsolatba. A mezőgazdaságnak ez az ága mennyire volt jelentős? Elsősorban milyen állatokkal foglalkoztak?

- Az állattenyésztés éppúgy fontos szerepet töltött be mint a növénytermesztés, amely tulajdonképpen alapját képezte ennek. Biztosította az állatok takarmányozását. Az állattartás ugyan ilyen hasznos volt a növénytermesztésnél, hiszen az igásállatokra nagy szükség volt. Sertés, szilajmarha, birka, ló, baromfitenyésztéssel foglalkoztak. Nagy rend és tisztaság jellemezte az állattartást is. "Olyanok voltak azok az állatok mint a patyolat".

- Milyen arányban oszlott meg a szántó, a rét, a legelő és az erdő területe?

- Hatezer hold szántó, hatezer hold erdő, ennél valamivel kisebb területen helyezkedett el a rét és a legelő.

- A mezőgazdaság termelt valamit eladásra is?

- Cukorrépat, tejet, gabonát, gyapjút elég jelentős mennyiségben adtak el. Ugynevezett panvadli kocsikban szállították Belegbe, onnan pedig Kaposvárra és egyéb megrendelési helyekre. Egy-egy alkalommal 500 l tejet szállítottak. A Kaposvárra szállított cukorrépaért cserébe pénzt, cukrot és a szarvasmarhák takarmányozására melaszt kaptak.

- Volt valami olyan termény, vagy zöldségféle amit úgy kellett megvásárolni?

- Nem, teljesen önellátó gazdaság épült ki. A zöldségfélét a kastélytól nem messze lévő kertészetben termesztették. Három hosszú virágház is állt itt, valamint egy óriási pálmaház, ahol citromfák, narancsfák, kaktuszok, pálmák és egyéb más növénykülönlegességek kaptak helyet. A pálmaházat egy Rozivald nevű mérnök tervezte, 1940-re készült el.

- Milyen volt a gazdaság munkaerő ellátottsága? Napszámosok, summások, tehát alkalmi munkások dolgoztak a gazdaságban, vagy kizárólag csak állandó munkaerőt foglalkoztatott a gróf?

- Nem csak állandó munkaerőt foglalkoztatott a gróf. Zalából summásokat hozatott, akik kint a cselédekkel dolgoztak együtt. A cselédek gyerekei napszámosok voltak a gazdaságban.

Napszámosnak nem csak a cselédgyerekek, hanem a falusi szegények is beálltak. A mi fiunk is dolgozott így.

Répát egyeltek, a gabonatóblákban dolgoztak. Munkájukat a gazdatiszt ellenőrizte.

Aratási időnyben kevés aratók at is fogadtak, különben nem győzték volna a betakarítást. Leginkább a "proletáriak" álltak be ilyen munkásnak.

/"Proletár", így nevezték Felső-Segesd egy részét. Az elnevezés ma is él és használatos is./

A gróf kizárólag csak megbízható, dolgos embereket fogadott a gazdaságba és leginkább olyanakat hívott, akiknek saját kis gazdaságuk, jószáguk is volt. -"Mert ha magadnak nem tudsz gazdálkodni akkor nekem sem" - így tartotta az idősebb gróf.

A gazdaság virágzását jó szakemberek irányításának is köszönhatték. /Jószágfelügyelő, intéző, gépész, .../ A segesdi gazdaság előkelő helynek számított.

- Hogy alakult a napszámosok, summások bérezése?

- A napszámos gyerekek, a napszámosok a munkájuktól függően kaptak bért. A könnyebb mezei munkát végző napszámosok egy hétre, azaz hat napra egy pengőt, a nehezebb munkát végző pl. az igásállatokkal szántók 6-7 pengőt kerestek egy héten.

Minden vasárnap kapták meg fizetésüket, ők pénzben.

A summások kérhették pénzben is a fizetést, de kivehették gabonába is.

- Hány bérese volt a gazdaságnak, kik mehettek béresnek, ki lehetett első béres, mennyit kerestek, milyen gyakran cserélődtek a béresek?

- A gazdaság központjában, Felsőbogáton egy első béres volt. Irányítása alatt 24 béres dolgozott, de ő maga is éppugy kivette részét a munkából. Béreseknak 17- 18 éves legények mentek, akiknek bizony komoly és nehéz munkát kellett végezniük. A minimum az volt, hogy legalább 4 ökör hajtásával elboldoguljanak. Azt, hogy valaki tehát béres lehessen, a munkájával kellett kiérdemelnie.

Első béresnek mindig egy megbízható idősebb embert választottak, akire mindenki figyelt. A felelősség az ő vállán nyugodott, tehát megfontoltnak, jó irányítónak kellett lennie.

A béresek fizetése 18 q gabona, ebből 9 q buza és 9 q rozs, föld, rét és ha igényelte, akkor napont 2 l tejet is kapott. Az első béres ezen túl fél hold földdel és egy pár csizmával kapott többet.

A béresek cserélődése nem volt jellemző, éppugy nem, mint a benti személyzeté sem. Nagyon sokat 40-50 évig is megmaradtak. Édesapám is 50 éven át dolgozott a Széchenyieknél.

Csak a szakácsnők váltották egymást gyakran, mivel nem szerették a dekagrammozgatást! A gróf nagyon rendesen bánt a munkásaival, megbecsülte a dolgos kezeket.

- Volt-e valamilyen rangsor a cselédek között?

- Nem, ilyen nem volt. Egyforma megbecsülést kapott az, aki dolgozott. Persze, aki felelősségteljesebb munkát végzett, annak valamivel honorálni kellett a munkáját, valami többlettel.

Aki dolgozott, szorgalmas volt, az nem panaszkodhatott, De aki nem törődött a munkájával azt előbb vagy utóbb elbocsátották és nem csak a grófék szemében volt az olyan semmirekellő, hanem a cselédekében is. Nem türtük meg magunk között a haszontalan embert, de nem is nagyon akadt ilyen. Mindenki tudta és tette a kötelességét.

- Néhány kérdés erejéig térjünk vissza magára a Széchenyi családra, a család minden napjaira. Rózsa néni talán emlékszik még a grófék egy napi menüjére, milyen ételeket fogyasztottak szívesen?

- Egészen egyszerű ételeket, finomságokat fogyasztottak. Reggelire lágytojást, mézet, dzsemet, lángost, teát, tejszínes kávé, ... Ebédkor nem szolgáltak fel levest. Nálunk ez estebédkor volt szokásos, amikor a csészeleves mellé pecsenye, pulykasült, tésztafélések, parfé, puding is került az asztalra.

- Volt-e valamilyen szenvedély, kedvenc időtöltése a család valamely tagjának?

- A család növényismeretéről már beszéltünk. A fiatal gróf szívesen foglalkozott kutyákkal. Számszerint úgy 70 kutyája lehetett. Volt köztük drótszőrű foxi, puli, vizsla, szobatacskó. A foxinak és a vizslának elsősorban vadászatkor vette hasznát. Hűséges társai voltak. A kis tacsók csak amolyan kedvencként éltek a kastélyban. Különösen az idősebb grófné kedvelte őket nagyon. A fiatal grófnak segítőtársa is volt a kutyatartásban, egy Weiland nevű német kutyamester. A kutyák versenyeken is indultak, s gyakran sikerrel szerepeltek.

- Mi az ami szórakozást, kikapcsolódást jelentett a családnak?

- Évente egyszer adtak fogadóestet, amikor összejött a baráti társaság és a család vacsorával vendégelte őket. A bor, ami az asztalra került saját termésű volt. A gróf ugyanis 4 hold szőlőskertet is magáénak mondhatott az alsó-segesdi szőlőhegyen. A szőlészethez egy

szép, rendezett présház is tartozott - / ma fogorvosi rendelő van a helyén/ - ahol vasárnaponként egy forintért 5 li bort lehetett vásárolni.

De visszatérve a kedvenc tevékenységekhez, nagyon kedvelték a vadászatot is. Ilyenkor a idősebb gróf otthonába hívta tisztelt és szeretett barátait - Károlyi Mihályt, József főherceget, Bethlen grófot és másokat - s velük együtt indult vadászatra.

A fiatal grófné és a felesége is ki szoktak menni. A Ditha grófnő maga is elég ügyesen lőtt. Az idősebb grófnét csak ebédre szokták kivinni hintón, amikor mi speniter kocsival szállítottuk ki az ebédet. A vadászat 3-4 napig is eltartott és ez jó alkalom volt az öreg grófnak, hogy vendégeivel elbeszélgessen. Nagyon kedvelte és értette is a politikát, művelt, mély gondolatu ember volt Széchenyi Bertalan.

Aztán meg ott volt a kastélyt övező gyönyörű park is, a kastélyban könyvtár, ahol ugyancsak kellemes órákat töltöttek el. /A könyvtár már nincs meg. A II. világháboru óta nem ismeretes az értékes könyvek sorsa./

Az öreg grófék karácsony után mindig felutaztak Budapestre a Lánchid utcába, ahol egy ugyancsak hitbizományi tulajdonban álló kastélyban töltötték el a telet és csak tavasszal tértek újból vissza.

Néha külföldre is elszoktak menni. /Abázia, Fiume./

- Jótékonykodott-e a Széchenyi család? Karácsonykor, husvétkor mi volt a szokás? A cselédek is résztvehettek a család ünnepi összejövetelén?

- Igen, mi is részesei voltunk a karácsony meleg, családias hangulatának. Egy órát mindig a családdal tölthettünk a karácsonyfánál, kellemes ünnepeket kívántunk egymásnak.

A személyzetet, vagyis minket bőlével kínáltak.

Igazán szépek voltak ezek az ünnepek!

A benti cselédek gyerekei sem maradtak ajándék nélkül, ruhaféléket kaptak az ünnepen.

Hát így telt el egy-egy emlékezetes ünnepnap!

- Milyen gyakran ment a család templomban?

- Elég sűrűn eljártak, amikor tehették minden vasárnap résztvettek a misén. A templomban külön oratóriumban foglaltak helyet és ott hallgatták a szentbeszédet.

Szombatoként kellett mennünk takarítani, hogy vasárnapra szép rendben legyen minden. Mise után az idősebb gróft gyakran meghívták az Erzsébet-kertbe /ma iskola napközijének az udvara/, községi gyűlésre, s ha egyéb elfoglaltsága nem akadt, mindig el is fogadta a meghívást. Ott szokott lenni legkedvesebb barátja is, dr Goda Pál körzeti orvos.

- A templomra adományoztak?

- Igen, a templon költségének felét a Széchenyiek állták. Nekünk, cselédeknek nem is kellett egyházi adót fizetnünk.

- A világháborúk alatt mi történt a családdal?

- Azt, hogy az I. világháború alatt, hogyan alakult a sorsuk sajnos nem tudom, mert akkor még nem álltam a szolgálatukban. A II. világháború során a németek becsapták őket.

Értékes butorjaik és egyéb holmijaik jórészt összepakoltatták velük, hogy majd Szombathelyre szállítják, ahol már meg van mindennek a helye.

Azonban az értékes holmik nem Szombathelyre kerültek, hanem Németországba. A németek ugyanis meghamisították a fuvarlevelet. 1944. nagypéntekéig német főhadiszállásnak "adott" helyet a kastély. Ezt követően pedig az oroszok alakították átt rögtönzött kórházzá. Egyszer én is voltam ott mint beteg.

- Milyen volt a kapcsolat a falu és a grófék között?

- Nem volt jelentősnek mondható. A falubeliek különösebben nem kedvelték a Széchenyieket, bennünket pedig akik ott dolgoztunk lenéztek. A grófék sem nagyon törődtek a Segesdiekkel. Ők nagyon jól megvoltak nélkülük, hiszen nem szorulták rájuk. Élték a maguk életét és nem vették jónéven, ha esetleg egy-egy falubeli ellátogatott hozzájuk.

